

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK

Hanna Nikku

LAPSEN PAREMPI SELVIÄMINEN EROKILANTEESSA – PERHEASIAINYKSIKÖN UUSI TOIMINTAMALLI

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

Hanna Nikku

Lapsen parempi selviäminen erotilanteessa – Perheasiainyksikön uusi toimintamalli, 46 sivua

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi AMK

Opinnäytetyö 2011

Ohjaajat: lehtori Leena Byckling, Saimaan ammattikorkeakoulu, sosiaalijohtaja Tuula Helen, perheasiainyksikkö, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoiminta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lapsen parempaa selviämistä vanhempien erotilanteessa sekä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimintayksikön työntekijöiden uutta toimintamallia. Tavoitteena oli selvittää, onko lapsen asema muuttunut vanhempien eroprosessissa ja miten se huomioidaan uudessa yksikössä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää uuden yksikön uusia toimintatapoja.

Tutkimusote on kvalitatiivinen, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka toteutettiin ryhmähaastatteluna. Perheasiainyksiköstä osallistui viisi työntekijää haastattelutilanteeseen. Aikaa haastatteluun varattiin tunti, mutta se jouduttiin supistamaan puoleen tuntiin.

Haastattelusta ilmeni, että lapsen paremman selviämisen kannalta vanhempien huoltoriitoihin tulee puuttua varhaisessa vaiheessa. Huoltoriidat ovat pahentuneet vuosien varrella ja se näkyy työssä. Tänä päivänä lapsia kuullaan enemmän iästä riippumatta. Työntekijöiden mielestä oma persoona koettiin tärkeimmäksi työvälineeksi ihmissuhdetyötä tehtäessä. Uusi yksikkö antaa mahdollisuuden toimia tiiviinä ja vahvana yksikkönä. Koulutusta työhön ja uusiin toimintatapoihin on saatu paljon ja siihen ollaan oltu tyytyväisiä.

Jatkossa olisi hyvä selvittää, perheasiainyksikön tunnettavuutta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimintayksikön muun henkilökunnan keskuudessa. Olisi hyvä selvittää myös, kuinka henkilökunta on sopeutunut uuteen yksikköön ja kuinka hyvin perheasiainyksikkö on pystynyt vastaamaan tarpeisiin.

Asiasanat: lapsi, ero, eroauttaminen

ABSTRACT

Hanna Nikku

A child's better coping with a divorce – a new operational model of the family advising unit

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Health Care and Social Services, Degree Programme in Social Services

Bachelor's Thesis 2011

Instructors: Senior Lecturer Leena Byckling, Social Services Director Tuula Helen of the Family Advisory Center for the Social and Health District of South Karelia

The objective of this study was to find out a child's better coping with parents' divorce and the new model of the family advising unit of the social and health care district of South Karelia. The aim was to study if the status of a child has changed in the parents' divorce process and how it is taken into account in the new unit. Also examined were new operational models of the new unit.

A qualitative method was used and the material of the study was sampled using a theme interview which was done as a group interview. Five employees participated in the interview. Time reserved for the interview was one hour but it had to be reduced to 30 minutes in practice.

As a result of the interview it can be stated that it is better to interfere in parents' disagreements in the early phase to guarantee better coping of the child. The disagreements have become worse in recent years and it can be seen in the work. Today children are listened to more despite of their age. The employees found their personality the most important working tool in work related to human relations. The new unit gives an opportunity to act as a compact and strong unit. Training in work and in new operational models has been received and the personnel are satisfied with it.

In the future it would be good to find out how well-known the family advising unit is among the other personnel of the social and health care district of South Karelia. It would be good also to find out how the personnel has adapted to the new unit and how well the family advising unit has responded to needs.

Keywords: Child, Divorce, Support

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 EROJEN YLEISYYS.....	6
3 LAPSI JA VANHEMPIEN ERO.....	7
3.1 Lapsen suojatekijät erossa.....	8
3.2 Vanhempien yhteistyön merkitys lapselle.....	9
3.3 Lapsen oikeus tunteisiin.....	10
3.4 Lapsen tukiverkosto.....	11
4 LAPSEN OIKEUKSIEN HISTORIA.....	12
4.1 Lapsen oikeudet.....	13
4.2 Lapsen oikeudet erotilanteessa.....	14
5 LAPSI EROPROSESSISSA.....	15
5.1 Lastenvalvoja.....	16
5.2 Lapsen huolto ja tapaamisoikeus.....	17
5.3 Elatusapu.....	19
6 PERHEPALVELUT EROTILOITTEEN TUKENA.....	20
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	23
7.1 Tutkimuksen aiheen valinta ja tutkimustehtävät.....	23
7.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät.....	25
7.3 Haastattelun toteutus.....	26
7.4 Aineiston analyysi.....	27
7.5 Tutkimuksen eettisyys ja haasteet.....	28
7.6 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	28
8 PERHEASIAINYKSIKÖN UUSI TOIMINTAMALLI.....	29
8.1 Varhainen puuttuminen lapsen näkökulmasta.....	29
8.2 Lapsen aseman parantuminen.....	30
8.3 Huoltoriitojen paheneminen.....	32
8.4 Työntekijän persoona työvälineenä.....	34
8.5 Koulutus työn tukena.....	35
8.6 Yksikön sisäinen tiimityöskentely.....	36
9 POHDINTA	37
KUVIOT	42
TAULUKOT	42
LÄHTEET	43

1 JOHDANTO

Lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus, näin on todennut UNICEFin entinen pääsihteeri J.P.Grant. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) tärkein tavoite on perusoikeuksien, kuten terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille. Sopimuksen mukaan lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina otettava huomioon lapsen etu. Lapsella on oikeus lähtökohtaisesti elää vanhempiensa kanssa, jos heidän kanssaan on hyvä ja turvallista olla. Lapsella, joka asuu erossa vanhemmistaan, on oikeus tavata ja olla säännöllisesti yhteydessä molempiin vanhempiinsa. Lapsella on oikeus omiin mielipiteisiin itseään koskevissa asioissa kuitenkin huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. (UNICEF Suomi 2011.)

Pääkaupunkiseudulla toimiva Neuvokeskus tuottaa eroperheille tukipalveluja keskitetyistä yhdestä paikasta. Neuvokeskus-projekti (2010–2012) pyrkii vahvistamaan lapsinäkökulmaa vanhempien, viranomaisten ja ammattilaisten ajattelussa ja toiminnassa. Ammattilaisten tavoitteena projektissa on vahvistaa lapsi- ja vanhemmuuskeskeistä eroperheajattelua. Kunnat ja järjestöt voivat saada yhteistyö- ja konsultaatioapua projektin neuvo-palveluista, koulutuksista ja varhaisesta työotteesta. (Neuvokeskus a.)

Halusin valita opinnäytetyön, joka on ajankohtainen, kiinnostava ja josta ei ole aikaisempaa tutkimusaineistoa. Kiinnostava aihe motivoi ja innostaa tekijäänsä ja opintojen tulee tukea valittua aihetta (Kananen 2010, 13). Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, eli Eksotessa, aloitti toimintansa perheasioiden yksikkö, joka palvelee perheitä lapsen huoltajuutta, asumista, tapaamisoikeutta, elatusoikeutta sekä isyyden vahvistamista koskevissa asioissa. Vanhemmille järjestetään erosovittelua, eroneuvontaa ja tukea lapsen tilanteen selkiyttämiseksi erotilanteessa ja sen jälkeen.

Opinnäytetyöni työelämänohjaajana on toiminut yksikön esimies Tuula Helen. Toisena työelämän ohjaajana on ollut Sosiaalialan osaamiskeskukselta Socomilta Lappeenrannan yksiköstä Ulla Huhtaloa.

2 EROJEN YLEISYYS

Suomi on Euroopan avioerotilastojen huipulla. Vain Espanjassa, Ruotsissa ja Belgiassa on Suomea korkeammat avioeroluvut. Viime vuosina avioliittoja on Suomessa solmittu vuosittain 25 000–30 000 ja erojen määrä on ollut 13 000–14 000 vuosittain. Tilastoissa verrataan samana vuonna solmittujen avioliittojen ja avioerojen määrää toisiinsa. Vertailukohteena oikeampaa olisi verrata avioerojen määrää voimassa olevien avioliittojen määrään. (Avomaa 2008, 11.)

Tilastokeskuksen siviilisäädyn muutosten mukaan (2009) Suomessa solmittiin 29 836 avioliittoa vuonna 2009. Solmittujen avioliittojen määrä on vaihdellut vuosittain melko voimakkaasti 1990-luvun lopulta lähtien, kun sen sijaan avioerojen määrä on vaihdellut vuositasolla hyvin vähän jo kahden vuosikymmenen ajan. Vuonna 2009 avioeroja oli 13 527. Avoliitot hajoavat avioliittoja useammin, mutta avoliitoista ei ole kattavaa tilastoa.

Taulukossa 1 on nähtävissä avioerojen lisääntyminen koko maassa.

Taulukko 1. Avioeroja 25–64 -vuotiailla / 1000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa (Sotkanet 2011a).

		2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	Yhteensä	16,1	15,9	16,0	16,3	16,4	16,7
Etelä-Karjala		16,1	16,4	14,7	15,5	15,9	15,9

Taulukosta voidaan todeta, että avioerot ovat koko maassa nousseet tasaisesti 25–64-vuotiaiden osalta vuodesta 2005 vuoteen 2010.

Lastensuojelun Keskusliitolle kustannusselvityksen tehnyt Itä-Suomen yliopiston professori Juha Hämäläisen mukaan huoltoriidat aiheuttavat vuosittain miljoonien eurojen kustannukset. Mitä pidemmäksi prosessi kehittyy, sitä kalliimmat ovat kustannukset. Kustannukset kertyvät oikeudenkäynneistä, sosiaalitoimen olosuhdeselvityksistä, oikeuden päätöksen täytäntöönpanosovittelusta, erilaisista psyykkisen tilan arvioinneista, viranomaiskuluista (esimerkiksi lastensuojelu ja poliisi), oikeuspsykiatrisista tutkimuksista

ja asianajokuluista (Neuvokeskus b).

Vuosittain eron Suomessa kokee noin 30000 lasta. Nuoret ikäluokat ovat alttiimpia eroamaan, ja monissa eroperheissä lapset ovat vielä pieniä. (Vesa 2009.) Viisi prosenttia lapsiperheiden eroista johtaa huoltoriitoihin. Vuosittain kärjäoikeudet käsittelevät Suomessa yli 2000 lapsen huolto- ja tapaamisasiaa. Huoltoriidat eivät ole toivottuja lapsen näkökulmasta. Pitkittyessään ne ovat tuhoisia lapsen kannalta, koska lapsi joutuu elämään kahden itselleen rakkaan mutta toisiinsa kielteisesti suhtautuvan vanhemman välissä. (Neuvokeskus b.)

3 LAPSI JA VANHEMPIEN ERO

Monesti eroavat ajattelevat, että heillä molemmilla on oma eronsa, oma tulkinta asioiden kulusta ja samoista tapahtumista oma versionsa, eikä ne muistuta juuri toisiaan. On myös olemassa kolmas versio – lapsen versio, joka on yhtä tärkeä, eikä sekään muistuta kahta edellistä. Jos vanhemmat tietäisivät lapsen kokemuksista, he hämmästyisivät. Lasten kokemuksia eroista on tutkittu lähinnä aikuisten lähtökohdista, jolloin etsitään kysymyksiä aikuisten huoliin ja kysymyksiin. Erityisesti puutetta on tutkimuksista, jotka kuvaavat lapsen elämysmaailmaa. Näiden tutkimusten avulla pystyttäisiin muodostamaan kuvaa siitä, mikä perheen kriisissä ja erossa lasta erityisesti rasittaa, miten hän toimii näissä tilanteissa ja minkä hän itse kokee olevan avuksi. (Wallerstein, Lewis & Blakeslee 2007, 120; Karttunen 2010, 68.)

Ero vaikuttaa lapseen aina, ja vaikutukset ovat voineet vaikuttaa jo pitkään ennen virallista eroa. Lapset usein aistivat vanhempien eroaikeet esimerkiksi riitaisasta ja kireästä ilmapiiristä kotona, vaikkei itse erouhkasta tai -harkinnasta lapsien kuulleen puhuttaisikaan. Lapsen tapaan ja voimakkuuteen reagoida eroon vaikuttavat yksilölliset ominaisuudet, lapsen ikä ja kehitystaso. (Vesa 2009.) Joidenkin lasten reagoiminen on selkeää ja avointa, kuten kysymyksiä, protestia, itkua ja mielipahan ilmaisemista monella eri tavalla. Osa lapsista vetäytyy itseensä eikä halua keskustella koko asiasta. Kuitenkin on muistettava, että jokaiselle lapselle reagoitavasta huolimatta, ero on iso asia ja sen

käsitleminen vie paljon aikaa. (Väestöliitto 2011a.)

Lapset kokevat usein hämmennystä ja avuttomuutta ollessaan kyvyttömiä vaikuttamaan vanhempien riitoihin. Lapselle erotilanne tuo tullessaan kokemuksen luottamuksen menettämisestä ja pelon tulevaisuudesta. Ero on kriisi sekä vanhemmille että lapsille. (Vesa 2009.) Lapsen kehitykselle merkityksellisintä erosta selviämiseen on lapsen ja vanhempien välit ennen eroa, sen aikana ja sen jälkeen (Poijula 2007). Vanhempien tulisi pystyä kriisin keskelläkin sopimaan lasten huollosta, asumisesta ja tapaamisesta (Vesa 2009).

3.1 Lapsen suojaajat erossa

Lapsi voi selvitä erosta hyvin. Tutut arkipäivän rytmit ja rutiinit helpottavat lasta muutoksien keskellä. Uskominen elämän jatkumiseen vaikeuksienkin keskellä on lapselle tärkeää. (Vesa 2009.) Psykologi Sirkku Niemelän mukaan lapsen suojaavana tekijänä voi yksinkertaisesti toimia ehjä ja ikätasoinen arki sekä käytännön toimien pysyvyys, kuten koulu tai päiväkotii. Arjen palautuminen ennustettavaksi ja ennakoitavissa olevaksi ehyyttää lasta. Erosta huolimatta lapsi saa olla lapsi, ja lasta auttaa oivaltaminen siitä, että hänellä on oikeus saada apua aikuisilta. Lapsi kaipaa läheistä, lämmintä ja kuuntelevaa vanhempaa käsitelläkseen eron aiheuttamia kysymyksiä ja tunteita. Tutkimusten mukaan erityisesti lapsen ja äidin välinen lämmin suhde vaikuttaa positiivisesti lapsen selviämiseen eron tuottamasta stressistä. (Niemelä & Kääriäinen 2008a.)

Lapsi on taitava arvailemaan ja kuvittelemaan asioita. Mitä vähemmän lapsi saa konkreettista tietoa erosta, sen enemmän hän tuottaa mielikuvituksessaan erilaisia selityksiä tapahtumille ja tunteille. Lapsen selviämistä helpottaa ajankohtainen ja konkreettinen tieto perhetilanteesta ja sen tulevista muutoksista. Yhtä tärkeää lapselle muutosten kertomisen yhteydessä on kertoa asioista, jotka jatkuvat samanlaisina hänen elämässään. (Niemelä & Kääriäinen 2008b, 39; Vesa 2009; Väestöliitto 2011a.)

Lasta helpottaa tieto eron olevan vanhempien yhdessä sopima asia ja se, että ero ei ole lapsen syytä. Vanhempi ei halua eroon lapsesta muuttaessaan pois kotoa, vaan yhteiselo

aikuisten välillä ei suju. Sopeutumista helpottaa myös se, että lapsi tietää molempien vanhempien jatkavan hänen asioidensa hoitamista, vaikka hän asuisikin vain toisen vanhemman luona. (Makkonen 2005, 40; Kiiänmaa 2008, 113; Henttonen 2010.) Kiiänmaan (2011a) mukaan lapsen on eron jälkeen pystyttävä hyväksymään tilanne, jotta hän voi lähteä käymään läpi omaa kriisiänsä. Lapsen turvallisuuden tunne lisääntyy, kun aikuinen ottaa vastuun ja toimii auktoriteettina tilanteessa.

Lapselle tärkeää on vanhempien yhteinen aika hänen kanssaan. Vanhempi, jonka luona lapsi suuremmaksi osaksi asuu, on tässä suhteessa tärkeässä roolissa. Lapsen on myös usein helpompi ilmaista tunteitaan vanhemmalle, jonka luona asuu enemmän. Vanhempi, joka ei asu pysyvästi lapsen kanssa, ei ole vähemmän tärkeä. Lapsen kannalta suotuista on, että pois muuttava vanhempi pitää häneen katkeamatonta ja tiivistä yhteyttä. Tämä konkretisoi lapselle sen, ettei vanhempi eroa hänestä. (Väestöliitto 2011b.) Merkittävää lapsen kannalta on, miten vanhemmat selviytyvät henkilökohtaisesta erokriisistään sekä vanhemmuuden ja keskinäisen yhteistyön kriisistä eron jälkeen (Karttunen 2010, 68).

3.2 Vanhempien yhteistyön merkitys lapselle

Vanhempien yhteistyön toimiminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Lapsen edun ja oikeuksien mukaista on säilyttää hyvät välit molempiin vanhempiin. Vanhempien vaivannäkö keskinäisen suhteensa ja yhteistyön eteen vahvistaa lapsen tunnetta hänen tärkeydestään molempien vanhempien elämässä. (Neuvokeskus c.) Kiiänmaa (2011a) tuo esiin yhden lapsen keskeisimmistä keinoista selviytyä erosta, puolueettomuuden. Lapsen ei tarvitse ottaa kantaa vanhempien ristiriitoihin, vaan hänellä on mahdollisuus keskittyä omaan prosessiinsa.

Hyvää yhteistyötä tekevät vanhemmat tukevat toisiaan vanhempina, ymmärtävät ja hyväksyvät toisen vanhemman merkityksen ja arvon lapselle. Vanhempi, joka jää lapsen kanssa asumaan, voi omalta osaltaan vaikuttaa paljon siihen, miten lapsi sopeutuu toisen vanhemman uuteen kotiin, joka tulee olemaan lapsen toinen koti. Sopuisassa ja luontevassa vanhempien yhteistyössä lapsella on mahdollisuus elää kahden turvallisen vanhemman tukemana. Erittäin tärkeää tämä on lapsen tasapainoisen tunne-elämän kehittymisen kannalta. (Neuvokeskus c.)

Vanhempien asiallisen kanssakäymisen puuttuessa lapsi voi joutua viestin viejäksi vanhempien välille, jolloin lapsi joutuu kääntämään selkensä toiselle vanhemmalle miellyttäessään toista. Riitaiset ja toisiinsa luottamattomat vanhemmat puhuvat myös helposti pahaa lapselle toisistaan. Tämä vaikuttaa lapsen normaaliin kehitykseen ja itsetuntoon. (Neuvokeskus c.) Mikäli vanhemmat pystyvät vähentämään riitelyään eroamisen jälkeen lapsen kuullen, lapsen on helpompi sopeutua eron aiheuttamiin muutoksiin. Hyvin ristiriitaisissa perheissä tyttöjen käyttäytymishäiriöiden riskejä vähentää vanhempien läheinen ja huolehtiva suhde, mutta pojilla tämä riski ei vähene. Vanhempien ristiriitaiset välit uhkaavat enemmän poikien kuin tyttöjen hyvää kehitystä. (Väestöliitto 2011b.)

3.3 Lapsen oikeus tunteisiin

Pieni lapsi kokee olevansa koko maailman napa, minkä takia hän kokee eron johtuvan hänestä. Kun lapselle kerrotaan erosta, hänen on mahdollista kysellä, surra ja sopeutua. Kertomatta jättäminen luo lapsessa epävarmuutta, altistaa mielikuvituksen varassa kehitellyille selityksille, ei mahdollista kysymyksiä eikä sopeutumista suremisen kautta. Lapsella on oltava mahdollisuus vanhempien avulla työstää eroa ja sen tuomia tunteita; pelkoja, vihaa ja surua. Lapsellakaan vanhempien eron kokeminen ei rajoitu ainoastaan erovuoteen, vaan sillä on seurauksia moniin tuleviin vuosiin – ehkä koko elinajaksi. (Avomaa 2008, 15; Kiianmaa 2008, 96, 113; Henttonen 2010.)

Ero herättää lapsessa tunteita, ja ne tulee kohdata ja vastaanottaa avoimesti. Lapsi voi kokea tunteita laidasta laitaan; hämmennystä, epäuskoa, epävarmuutta, surua, epätoivoa, pelkoa, vihaa, raivoa, alakuloisuutta, masennusta ja itsesyytöksiä. Valitseviin tunteisiin vaikuttavat lapsen ikä, persoonallisuus, lapsen ja vanhempien keskinäiset välit sekä lapsen asema ja rooli perheessä ja sisarusarjassa. Lapselle tieto siitä, ettei ero johdu hänestä, vähentää hänen syyllisyyden tunteitaan (Poijula 2007, 237–238; Karttunen 2010, 80; Kiianmaa 2011a).

Lapsen kielteisten reaktioiden vastaanottaminen voi olla rankkaa vanhemmille. Lapsen kannalta olisi hyvä, että lapsi saisi tuoda nämä esiin ja vanhemmat voisivat myöntää eron olevan monella tapaa rankkaa aikaa kaikille. (Väestöliitto 2011a.) Lasta voi rohkaista

omien tunteiden, ajatusten ja toiveiden ilmaisuun kuuntelemalla, tilaa antamalla ja hyväksymällä (Vesa 2009). Vanhempien yhteistyön toimiessa lapsen tarpeille ja tunteille on enemmän tilaa ja vanhemmilla on tällöin mahdollisuus olla yhdessä lapsen tukena ja apuna. Vanhemman tarrautuminen lapseen voi aiheuttaa lapselle uskaltamattomuuden tuoda esille omaa pahaa oloaan, tunteitaan ja tarpeitaan. (Neuvokeskus c.)

Kiianmaa toteaa menetysten läpikäymisen kuuluvan aina erokriisiin, koska lapsi joutuu luopumaan monista asioista. Lapsi on erossa vanhempien ohella menettäjä ja jätetyn asemassa, ja hän tarvitsee arjen vanhemmuutta, jossa hän voi isän ja äidin kanssa yhdessä käydä omaa suruaan läpi ja löytää toivoa tulevaisuutta ajatellen (Karttunen 2010, 79; Kiianmaa 2011a).

3.4 Lapsen tukiverkosto

Lapsiasiavaltuutettu Aula vaatii tiedotteessaan ”Lapsen ihmissuhteille parempi tuki erotilanteissa ja lastensuojelussa” 5.2.2011 ammattilaisten toimintakäytäntöihin sekä lainsäädäntöön parempaa tukea lapselle tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuudelle eron jälkeen. YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus määrittää, että lapsen sukulaisuussuhteiden ylläpitämistä tulee kunnioittaa. Sopimuksen mukaan sukulaisuussuhteet käsittävät muutkin läheiset suhteet kuin omat vanhemmat. Tulevan hallituksen tulisi Aulan mukaan ottaa ohjelmaansa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistaminen, joka selvittää keinoja lapsen omasta oikeudesta määritellä itselleen tärkeitä ihmissuhteita ja yhteydenpitoa näihin läheisiin. Lapselle tärkeä side isovanhempiin voi katketa vaikeiden erotilanteiden seurauksena, vaikka isovanhemmat olisivat olleet lapselle ennen eroa todella tärkeitä. (Aula 2011a.)

Vanhempien erotilanteessa lapsi voi saada apua selviytymiseen sisarusiltaan, joiden kanssa asiaa voi käsitellä. Lapsella voi olla myös ystäviä, jotka ovat kokeneet eron perheessään. Heidän kanssaan lapsi voi käydä läpi ja vertailla erilaisia kokemuksia ja tunteita. (Pojjula 2007, 241.) Vanhempien toimivat välit eron jälkeen auttavat lasta säilyttämään suhteet tärkeisiin ihmisiin, kuten isovanhempiin ja sukulaisiin. Lapselle läheisten ihmisten muodostama verkosto ja siitä tuleva tuki voivat olla tärkeitä keinoja selviytyä eron aiheuttamasta kriisistä. (Neuvokeskus c.) Sisarusten ja vanhempien lisäksi

lapsen selviytymistä auttavat hyvät, läheiset ja jatkuvat suhteet joihinkin muihinkin ihmisiin, esimerkiksi opettajaan. Lapsen hyvä ja luotettava ihmissuhdeverkosto toimii siltana perheen intiimiydestä yhteiskuntaan, ja sillä voi olla vaikutusta syrjäytymisen ehkäisyyn. Lapsen harrastus voi toimia paikkana, jossa lapsi saa tarvitsemaansa tunnustusta osakseen. (Niemelä & Kääriäinen 2008a; Väestöliitto 2011b.)

Läheisten ihmisten tuen lisäksi lapsella on oikeus ammattiapuun sitä tarvitessaan. Useilla paikkakunnilla perheneuvolat, seurakunnat ja järjestöt tarjoavat eron kokeneille lapsille lastenpsykologien vetämiä vertaistukiryhmiä. Ryhmässä lapsi saa huomata, ettei ole ainoa, jonka perhettä on kohdannut ero. Ryhmä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja itsetuntoa sekä auttaa vähentämään erosta koettua häpeää. (Poijula 2007, 241–242; Kiiänmaa 2008, 130.)

4 LAPSEN OIKEUKSIEN HISTORIA

Vuoden 1898 holhouslaki säänteli lapsen huoltoa koskevia asioita vuoteen 1983 asti, jolloin huolto, eli lapsen kasvatusta ja hoito, erotettiin holhouksesta, eli taloudellisten asioiden hoidosta. Perhe oli 1800-luvun lopun Suomessa nykyiseen verrattuna suljettu yksikkö yhteiskunnassa. Elatus, kasvatusta- ja talousasiat hoidettiin perheen ja suvun piirissä. Lapsen aseman määritteli perhekuluttuuri, sääty- ja varallisuusasema. Vuonna 1929 lapsen etu tuli lapsen huollon järjestämisen ensimmäiseksi kriteeriksi eron yhteydessä. Lapsen edulla haettiin sitä, kumpi vanhemmista on kykenevämpi vastaamaan lapsen kasvatuksesta ja hoidosta. Lapsella ei ollut sananvaltaa asioita päätettäessä. (Karttunen 2010, 48–50.)

Vuonna 1983 laissa lasten huollosta ja tapaamisesta (LHL) mainittiin kaksi uutta lapsen oikeutta; lapsen oikeus vanhempiinsa ja lapsen subjektiivisuus itseään koskevissa asioissa. Vähitellen ollaan tilanteessa, jossa lapsi saa sanoa mielipiteensä itseään koskevissa asioissa, ja ihmisoikeussopimukset tukevat sitä, mutta perhe-elämää koskevassa päätöksenteossa lapsen mielipide ja sen merkitys on suhteellinen ja kasvaa lapsen iän ja kehitystason mukana. (Karttunen 2010, 51, 52.)

4.1 Lapsen oikeudet

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus, joka turvaa kaikkien alle 18-vuotiaiden lasten erityisiä tarpeita ja etuja. Sopimuksesta on nostettavissa neljä yleisperiaatetta, jotka ovat syrjimättömyys (artikla 2), lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa päätöksissä (artikla 3), oikeus elämään ja kehittymiseen (artikla 6) sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen kaikissa häntä koskevissa asioissa (artikla 12). (UNICEF Suomi 2011; Aula 2011b.)

Sopimus on hyväksytty vuonna 1989 Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa ja Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1991. Sopimus velvoittaa valtiota, kuntia, lasten vanhempia ja muita aikuisia. YK:n lapsen oikeuksien komitea seuraa sopimuksien noudattamista ja oikeuksien toteutumista. Suomessa tätä seuranta hoitaa ulkoministeriö, ja lapsen oikeuksien toteutumista seuraa lapsiasiavaltuutettu. (Aula 2011b.)

UNICEFin entinen pääsihteeri J.P. Grant on todennut, että *lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus*. Tämä koskee esimerkiksi viranomaisia, joiden tulee kaikissa lasta koskevissa päätöksissä ja toimenpiteissä ottaa huomioon lapsen etu ja päätösten vaikutukset lapseen sekä kuunneltava lapsen mielipidettä. (UNICEF Suomi 2011; Aula 2011b.)

Ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta on vanhemmilla ja huoltajilla. Heidän oikeutensa on saada apua, tukea, ohjausta ja neuvontaa tähän tehtävään. Viime kädessä valtion on turvattava lapsen hyvä hoito, vanhempien tai huoltajien kykenemättä sitä tekemään. (Aula 2011b.)

4.2 Lapsen oikeudet erotilanteessa

Lapsella tulee olla mahdollisuus itse vaikuttaa, kun päätetään lapsen huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta (Karttunen 2010, 54).

Lapsiasiavaltuutettu, lastensuojelun keskusliitto ja väestöliitto ovat nostaneet lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa (2010:4) ”Lapsen paras etusijalle eropalveluissa”: lapsen oikeuksien sopimuksesta kohtia, joita edellytetään otettavan huomioon eropalveluissa (Aula 2010a):

1. *Lapsen edun ensisijaisuus: Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka*

koskettavat lapsia on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Art. 3:1

2. *Lapsen oikeutta osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi: Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimitissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. Art. 12*
3. *Lasten yhdenvertaista kohtelua: Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua. Art. 2:1*
4. *Lapsen oikeutta ylläpitää sukulaissuhteensa: Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta säilyttää sukulaissuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Art. 8:1*
5. *Lapsen oikeutta pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa: Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Art. 9:3*
6. *Molempien vanhempien yhteistä ja ensisijaista vastuuta lapsesta sekä julkisen vallan velvollisuutta tukea vanhempia: Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa. Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtävänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä. Art. 18.*

5 LAPSI EROPROSESSISSA

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet, toivomukset ja ikätaso (Makkonen 2005). Yksi tärkeimmistä tavoitteista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa säännöksissä on turvata lapselle turvalliset ja läheiset välit molempiin vanhempiinsa. Lapsen etua parhaiten ajaa vanhempien yhteishuoltajuus. Yhteishuoltajuuden myötä molemmilla vanhemmilla säilyy kiinnostus lasta kohtaan, koska yhteishuollon myötä vanhemmat vastaavat yhdessä lapsen kasvatuksesta ja hoidosta sekä tekevät yhdessä niitä koskevat päätökset. (Vesa 2009.)

Aula (2011a) tuo esiin tiedotteessaan: ”Lapsen ihmissuhteille parempi tuki erotilanteissa ja lastensuojelussa”, että lastenvalvojan on tärkeää neuvoa vanhempia lapselle tärkeiden ihmissuhteiden säilyttämisessä eron jälkeen. Vanhempien yhteinen ymmärrys ja yhteistyö päätettävistä asioista ja käytettävistä käsitteistä vähentää ristiriitoja sopimisen hetkellä ja tulevaisuudessa (Niemelä & Kääriäinen 2008b, 38).

Huoltoriitojen pitkittymisen estäminen ajaa lapsen, vanhempien sekä yhteiskunnan etua. Eropalvelut painottuvat tällä hetkellä korjaavaan toimintaan, kun niiden tulisi keskittyä entistä enemmän varhaiseen tukemiseen ja huoltoriitojen ennaltaehkäisyyn. Ulkopuolinen ammattiapu ja vertaistuki eron alkuvaiheessa voisi auttaa monia perheitä. (Neuvokeskus b.)

5.1 Lastenvalvoja

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (29.4.2005/272 1§) määrittää asiakkaan oikeudeksi saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua edellyttäen henkilöstöltä tarvittavan koulutuksen ja perehtyneisyyden. Lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeusasioihin sekä elatusasioihin liittyviä tehtäviä voi kunnassa hoitaa muullakin kuin lastenvalvojan nimikkeellä toimiva viranomainen, kuten sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä-lastenvalvoja tai perhepalvelujohtaja (Sosiaaliportti).

Lastenvalvojan asiakkaana on yleisimmin perhe. Lastenvalvojan tehtäviin luetaan isyyden selvittäminen, lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeussopimuksen ja lapsen elatussopimuksen tekeminen. Lapsen vanhemmat laativat näitä sopimuksia yleensä avo- tai avioerotilanteessa. (Sosiaaliportti.)

Virallisesti sopimusneuvottelu käynnistyy, kun joko toinen vanhemmista tai molemmat tapaavat lastenvalvojan. Tapaamisia voi olla useitakin. (Sosiaaliportti.) Halutessaan vanhemmat voivat lastenvalvojan luona tehdä yhteishuoltosopimuksen. Vanhemmilla on mahdollisuus myös sopia keskenään lapsen tapaamiset ja tehdä kirjallinen sopimus, jonka lastenvalvoja vahvistaa. (Oiva.)

Lastenvalvoja kartoittaa lapsen elatussopimusta laatiessaan lapsen elatuksen tarpeen, eli lapsen omat tulot ja menot sekä vanhempien elatuskyvyn. Näiden perusteella määräytyy elatusavun määrä. Vanhempien päästessä yhteisymmärrykseen laaditaan sopimus, joka vahvistetaan allekirjoituksilla. (Sosiaaliportti.) Jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen, on syytä hakea apua perheneuvolasta tai yksityisiltä tahoilta, koska huonosti hoidetusta erosta kärsivät eniten lapset. Jos asiasta ei päästä yhteisymmärrykseen, ratkaisua voidaan hakea tuomioistuimesta. (Kiianmaa 2011b.)

Lastenvalvoja vahvistaa sopimuksen viranhaltijapäätöksellä. Jos tarvitaan isyyden tunnustaminen ja vahvistaminen maistraatissa, lastenvalvoja voi vahvistaa sopimuksen vasta maistraatin vahvistaman päätöksen jälkeen. Vanhemmat saavat itselleen vahvistetun sopimuksen. Lapsen huollon vahvistaminen annetaan myös maistraatin tietoon. (Sosiaaliportti.)

5.2 Lapsen huolto ja tapaamisoikeus

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittää (361/1983, 3§, 5§), että lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille huolto on uskottu. Lapsen huolto päättyy lapsen täyttäessä kahdeksantoista vuotta tai hänen solmiessa avioliiton. Vanhemmat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon liittyvistä asioista, jollei toisin ole sovittu.

Taulukosta 2 voidaan nähdä vuosien 2004–2009 aikana tehdyt sopimukset lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta.

Taulukko 2. Sopimukset lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja asumisesta, % 0-17-vuotiaista (Sotkanet 2011b).

		2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	Yhteensä	3,6	3,7	3,8	3,9	4,0	4,1
Etelä-Karjala		4,2	4,1	4,3	4,8	4,2	4,4

Vuosina 2005–2010 Etelä-Karjalassa on tehty sopimuksia lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta 2005–2010 yli koko maan keskiarvon.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säätelee nimenomaan lapsen asemaa vanhempien erotessa. Suomessa yhteishuolto on vahva normi, ja vanhemmalla, joka haluaa yksinhuollon, täytyy olla siihen erityiset perustelut. Vanhemmat päättävät yhteishuoltajina lapsensa asioista kuten, lapsen nimestä, passista, asuinpaikasta, uskontokunnasta, koulutuksesta, terveydenhuollosta sekä lapsen omaisuudenkäytöstä. Samoin vanhemmilla on yhteishuoltajina molemmilla yhtäläinen oikeus saada tietoja lapsestaan eri viranomaisilta, kuten päivähoito, lääkäri, opettaja ja poliisi. (Kiianmaa 2011c.)

Yksinhuollossa toisella vanhemmalla on yksin päätäntäoikeus lapsen kaikista asioista. Huollosta erotetulla vanhemmalla ei ole oikeuksia lapsen asioista päätettäessä eikä hänellä ole tieto-oikeutta viranomaisilta ilman yksinhuoltajana toimivan vanhemman lupaa. Tuomioistuimesta voi kuitenkin pyytää yksinhuoltoa koskevia täsmennyksiä, esimerkiksi toisen vanhemman oikeudesta lapsen tietojen saantiin eri viranomaisilta (Kiianmaa 2011c).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, 2§) määrittää lapselle oikeuden pitää yhteyttä ja tavata vanhempaa, jonka luona hän ei asu. Vanhempien tulee yhteisymmärryksessä pyrkiä tapaamisoikeuden tarkoituksen toteutumiseen 1§: ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti huomioiden lapsen etu.

Joskus tapaamisia koskevat asiat joudutaan päättämään oikeudessa, jos tapaamisista epäillään olevan haittaa lapselle. Tällaisia asioita ovat muun muassa vanhemman päihdeongelma, rikollisuus, pedofilia tai mielenterveysongelmat. (Makkonen 2005, 27; Kiianmaa 2008, 121–122.)

Vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, 7§) määrää, että vanhemmat voivat sopia lapsen asumisesta toisen vanhemman luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaa, jonka luona hän ei asu.

Lapsi voi asua joko äidin tai isän luona tai mahdollisesti vuorotellen molempien luona (Makkonen 2005, 39). Tuomioistuin voi myös määrätä lapselle useampiakin huoltajia. Oheishuoltajilla on huoltajien oikeudet, mutta häntä ei velvoita juridiset vastuut, kuten elatusvelvollisuus. Oheishuolto vahvistaa joissakin tilanteissa lapsen todellisten ja tärkeiden aikuisten asemaa huoltajina, esimerkiksi, jos toinen vanhemmista laiminlyö lapsen huollon ja elatuksen. Oheishuolto ei saa kuitenkaan syrjäyttää varsinaista huoltajaa. (Kiiänmaa 2011c.)

Lapselle on tärkeää saada tietää, missä asutaan, mahdollistuuko kavereiden tapaaminen, vaihtuuko koulu tai päiväkotiki ja vaihtuvatko harrastukset. Arjen jatkuminen samojen asioiden ympärillä on lapselle tärkeää. Lapselle paras ratkaisu olisi jäädä tuttuun kotiin ja ympäristöön. (Kiiänmaa 2008, 110; Henttonen 2010.)

Lapselle koti on tärkeää, ja siksi hänen näkemyksensä ja toiveensa tulisi ottaa huomioon. Jos vanhemmat eivät pääse keskenään sopuun siitä, kumman luokse lapsi asettuu asumaan, lasta voi pyytää itse ratkaisemaan asia, jos lapsen ikä ja kehitystaso sen sallii. Vanhempien on hyvä pyytää keskusteluapua luotettavilta ystäviltä tai ammattihenkilöiltä tai pyytää neuvottelu- ja päätöksentekoaapua sosiaaliviranomaisilta. Mahdollisuus on myös pyytää päätöstä asiasta tuomioistuimelta. (Makkonen 2005, 41–42.)

5.3 Elatusapu

Laki lapsen elatuksesta (704/1975, 1§, 2§, 3§) määrittelee lapsen oikeuden riittävään elatukseen. Vanhemmat vastaavat elatuksesta kykyjensä mukaan, missä otetaan huomioon ikä, työkyky, mahdollisuus osallistua ansiotyöhön, käytössä olevien varojen määrä sekä lainmukainen muu elatusvastuu. Lapsen oma kyky elatukseen otetaan huomioon arvioitaessa elatusvastuun laajuutta. Elatusvastuu päättyy lapsen täyttäessä kahdeksantoista vuotta. Vanhemmat ovat vastuussa tämänkin jälkeen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista.

Taulukko 3 näyttää elatustukea saaneiden 0-17-vuotiaiden lasten prosentuaalisen määrän suhteessa kaikkiin saman ikäisiin.

Taulukko 3. Elatustukea saaneet lapset, % 0-17-vuotiaista (Sotkanet 2011c).

		2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	Yhteensä	9,3	9,0	8,8	8,6	8,8	9,0
Etelä-Karjala		8,6	8,4	8,4	8,2	8,7	8,7

Elatustukea saaneiden lasten määrä on pysynyt noin 9 %:ssa vuodesta 2005 vuoteen 2010. Etelä-Karjala on pysynyt koko maan keskiarvon alapuolella.

Elatussopimus tehdään aina kirjallisesti. Siihen kirjataan lapsen ja vanhempien henkilötiedot, elatusavun alkamispäivämäärä, elatusavun määrä, maksupäivä, saaja ja tilinumero, päättymisen sekä osapuolten allekirjoitukset. Elatusapu voidaan tehdä määräaikaiseksi, mutta ongelmia aiheutuu, jos elatusvelvollinen ei ole halukas jatkamaan sopimusta määräajan jälkeen. Käräjäoikeus voi kuitenkin periä kolmen kuukauden ajalta takautuvasti elatusavun maksettavaksi. Elatusvelvollisen ollessa esimerkiksi opiskelija, työtön tai varaton, voidaan tehdä niin sanottu nollasopimus, jolloin elatusvelvollisuutta ei vahvisteta suoritettavaksi. Sopimukseen tulee kirjaus puutteellisesta elatuskyvystä, jolloin kunta maksaa elatusavun lapselle. Nollasopimusta voidaan muuttaa tilanteen olennaisesti muuttuessa. (Sosiaaliportti.)

Vanhemmat ovat yhdessä vastuussa lapsensa elatuksesta, ja biologisilla vanhemmilla on aina elatusvastuu, vaikkei heillä olisikaan lapsen huoltajuutta. Lähivanhempi hoitaa elatusavun käytön lapsen alaikäisyyden takia, mutta sen voi hoitaa myös sovittaessa oheishuoltaja. (Sosiaaliportti.)

Lapsen elatusavusta syntyy usein huoltajien välille riitoja. Valtaosa kysymyksistä, joita tulee neuvontapalveluihin koskettaa lapsen elatusapua ja sen määrää. Elatussopimus on mahdollista tehdä välittömästi, kun vanhempi ja lapsi asuvat eri osoitteissa (Kiianmaa 2011d). Jollei sopimukseen elatuksesta päästä, on lapsen kanssa asuvan huoltajan tai

joissain tapauksissa lapsen edunvalvojan tehtävä hakea elatuspäätöstä lapselle käräjäoikeudesta (Sosiaaliportti).

Kela on hoitanut 1.4.2009 alkaen elatustuen toimeenpanoon liittyvät tehtävät. Kela hoitaa elatustuen myöntämistä ja maksamista sekä perintää koskevia tehtäviä. Kunnan sosiaalitoimen lastenvalvojan tehtävänä säilyi elatusvelvollisuuden vahvistaminen. (Kela.)

6 PERHEPALVELUT EROILANTEEN TUKENA

Eksoten Lappeenranta–Taipalsaari–alueella lasten ja nuorten ehkäisevät terveydenhuollon palvelut sekä lastensuojelu kuuluvat perhepalveluihin, joihin myös perheasiainyksikkö lukeutuu. Perheille kokonaisvaltaisten palvelujen tarjoaminen ja prosessien hallinta toimii paremmin, kun nämä yksiköt on koottu hallinnollisesti yhteen. Tämä näkyy palveluissa moniammatillisena työryhmätyönä ja poikkihallinnollisena yhteistyönä muun muassa kuntien kasvatus- ja opetustoimen ja Eksoten mielenterveyspalveluiden kanssa. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöpiiri.)

Sosiaalialan osaamiskeskuksesta (Socom) Kehikko (lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittäminen) on aloittanut Eksoten perheasioiden yksikön työntekijöiden kanssa perheoikeudellisen prosessin mallinnuksen ja erosovittelutyön kehittämisen. Työ sisältää myös peruspalveluiden työntekijöiden valmiuksien vahvistamisen erotilanteissa olevien perheiden kohtaamisessa. Tavoitteena kehittämistehtävässä on sopimuspalvelun (lasten huolto-, tapaamis- ja elatussopimukset) toimintamallin luominen siten, että työskentely tukisi vanhempia mahdollisimman vähäiseen riitelyyn eroprosessin aikana. Tarkoituksena on vahvistaa tapaamispaikkatoiminnan ja sopimuspalvelun yhteistyötä sekä lisätä sosiaalipäivystyksen valmiuksia ja tietoa sopimusprosessista ja erokriisissä olevien vanhempien kohtaamisesta. Toisena tavoitteena on jäsentää olosuhdeselvitystyöskentelyn prosessia erottamaan vanhemmuus parisuhteesta ja pitämään huomio lapsen edussa. Kolmantena tavoitteena on vahvistaa peruspalveluiden valmiuksia kohtaamaan erotilanteessa oleva perhe. Tarkoituksena on mallintaa peruspalvelujen (neuvola, päivähoito, koulu) valmiuksien vahvistaminen erotilanteessa olevan perheen

kohtaamisessa sekä sopimusprosessin tietouden lisääminen. (Socom.)

Perheasiainyksikön tehtävänä on vanhempien ohjaus ja neuvonta lapsen edun mukaisten huolto-, tapaamis- ja elatussopimusten laadinnassa sekä erilaisten eroon liittyvien riitatilanteiden selvittely yhteistyössä perheen ja muiden sidosryhmien kanssa. Yksikkö vastaa myös isyysasioista, selvityksistä ja lausunnoista oikeusviranomaisille. Yksikössä tehtävän työn arvoihin kuuluu lapsen osallisuuden lisäksi ihmisarvon kunnioittaminen, tasapuolisuus ja ammatillinen empaattisuus. Asiakkaan kohtaamisessa kiinnitetään huomiota ensikontaktin merkitykseen, lapsen huomioimiseen, palvelun nopeaan saatavuuteen ja tiedottamiseen asian etenemisestä. Yksikössä pyritään vaikuttamaan ihmisten arjen hyvinvointiin ja säästövaikutuksiin erikoissairaanhoidossa sekä lastensuojelussa, jotka ovat kalliimpia hoitopalveluja. Henkilöstöltä vaaditaan ammattieettisyyttä, erikoistumista ja erityisosaamista, kouluttautumista sekä yksikön lainopillisten ja psykologisten palvelujen turvaamista. Työntekijät ottavat huomioon ympäristötekijät, joihin kuuluvat organisaation muutos, kansainvälisyys, asiakkaat ja kulttuuritaustat, lainsäädännön muutokset, resurssien haavoittuvuus (talous), asiakkaiden ongelmien moninaisuus ja odotukset sekä yksikön verkostoitumisen haasteet. Asiakkuuden prosessissa huomioidaan lapsen edun valvonta, lapsen kuuleminen ja mielipiteet. Asiakkaita autetaan informatiivisella ohjauksella ja neuvonnalla. Jokaista asiakasta kohdellaan tasapuolisilla menettelytavoilla. Asiakkaiden kanssa on alkuinfo, jotta asiakas kokee tulleensa ymmärretyksi. Yksikkö pyrkii reagoimaan nopeasti asiakkaan tarpeeseen. Dokumentoinnilla, eli raportointivelvoitteella, mahdollistetaan asiakkaan tilanteen seuranta (Rita 2010.)

Kuva 1 Perheasioiden yksikön esittelykuvio (Rita 2010)

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

7.1 Tutkimuksen aiheen valinta ja tutkimustehtävät

Sain opinnäytetyöni aiheen Sosiaalialan osaamiskeskukselta, Socomilta. Valitsin aiheen oman mielenkiintoni perusteella ja siksi, ettei kyseisestä aiheesta ollut aikaisempaa tutkimustietoa. Työskentelen itse nuorten mielenterveystyöntekijänä ja eroperheiden lapset ja nuoret näkyvät omassa asiakaskunnassani, minkä takia aihe kiinnosti erityisesti jo siltä

osin, että saan itse uutta tietoa kohdata eroperheitä. Aulan (2010a) mukaan jokaiselta työntekijältä, joka tekee eroauttamistyötä, tulee edellyttää tutkintoa, johon on sisällytetty opintoja lapsen kasvusta ja kehityksestä. Sekä ammattihenkilöstön koulutuksissa että eroperheen palveluissa tulee vahvistaa lapsen näkökulman huomioimista. Suomessa edelleenkin eroavat perheet päättävät esimerkiksi asumisasiat liian aikuiskeskeisesti. Tavoitteena tulee olla lasten tapaaminen ja kuuleminen nykyistä enemmän.

Pääsin osallistumaan muutamiin perheasioiden yksikön palavereihin, joissa kuulin yksikön kehittämistehtävästä, sen etenemisestä ja toiminnasta. Sain myös tutustua yksikön työntekijöihin.

Omassa opinnäytetyössäni halusin tutkia lapsen hyvää selviämistä eroprosessissa ja uuden yksikön työntekijöiden uutta työmallia. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten lapsi voi selvitä erosta hyvin sekä miten uusi yksikkö on muuttanut aiempia työkäytäntöjä ja mitä se on tarjonnut työntekijöille. Lisäksi halusin saada tietoa siitä, onko uuden yksikön myötä lapsen asema, tarpeiden huomioiminen ja osallisuus muuttuneet. Näihin asioihin hain vastauksia seuraavilla haastattelukysymyksillä:

1. Mitkä ovat toimintayksikön tavoitteet lapsiperheiden yhteydessä?
2. Millaisia uusia valmiuksia ja työvälineitä olette saaneet koulutuksesta?
3. Miten lapsen tarpeiden huomioiminen, osallisuus ja selviäminen ovat parantuneet/parantumassa uuden toimintayksikön myötä?
4. Kertokaa uuden toimintayksikkönne hyvät ja huonot puolet työntekijän näkökulmasta?

Kysymyksillä tulee varmistaa kaikkien ilmiön osa-alueiden mukaantulo. Esimerkiksi kysymyssanoja mitä, miksi ja kuinka käytetään avoimissa kysymyksissä. Niihin ei voi vastata yhdellä sanalla, vaan asiaa on selitettävä tarkemmin. Johdattelevien kysymysten käyttö on epäeettistä, koska niillä saadaan haluttu vastaus. (Kananen 2010, 55–57).

7.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät

Kanasen (2010, 36, 41) mukaan kvalitatiivista tutkimusta voidaan käyttää, mikäli ilmiöstä ei ole tietoa tai siitä on vain vähän tietoa. Kvalitatiivinen tutkimus alkaa tutkimusongelmasta ja sen määrittämisestä. Tutkimuskysymyksillä haetaan vastauksia. Prosessi voidaan jakaa; suunnittelu-, tiedonkeruu-, analyysi- ja tulkintavaiheisiin.

Oman suunnittelutyöni tein syksyllä 2010, josta etenin varsinaiseen opinnäytetyön prosessiin kevään ja syksyn 2011 aikana. Kirjoitin teorian työhön maaliskuuhuhtikuun aikana. Teoriassa keskityin nimenomaan lapsen hyvään selviämiseen erosta. Halusin tuoda esiin lapsen aseman erotilanteissa historiasta nykyhetkeen asti. Tänä päivänä lapsen asemaan kiinnitetään enemmän huomiota kuin aikaisemmin. Ennen hoidettiin ainoastaan eroavia vanhempia.

Havainnointi, teemahaastattelu ja erilaiset dokumentit ovat kvalitatiivisen tutkimuksen tärkeimmät tiedonkeruumenetelmät. Teemahaastattelu on kaikkein käytetyin. Teemahaastattelulla tutkittavaa ilmiötä lähestytään monesta eri kulmasta. Haastattelu voidaan toteuttaa joko ryhmä- tai yksilöhaastatteluna. Molemmista löytyvät sekä edut että haitat. Ryhmähaastattelu tuo mukanaan ryhmän vaikutuksen, ja se vaatii haastattelijalta kykyä hoitaa asia niin, että kaikkien mielipiteet ja ajatukset tulee huomioitua ja kaikilla on yhtäläiset oikeudet osallistua tiedon tuottamiseen. Yksilöhaastatteluista saa tarkempaa ja luotettavampaa tietoa. (Kananen 2010, 48, 52–53.)

Omaan tutkimukseeni valitsin tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, jonka halusin toteuttaa ryhmähaastatteluna. Joissain tapauksissa ilmiön kanssa tekemisissä olevia on niin vähän, että heidät kaikki voidaan ottaa mukaan haastatteluun (Kananen 2010, 54). Mielestäni ryhmähaastattelu oli paras tapa saada tietoa uudesta yksiköstä, koska sen avulla sain kaikki haastatteluun haluavat saman pöydän ääreen miettimään kysymyksiä. Yksikkö sai itse valita haastatteluun tulevat henkilöt. Haastattelun suoritin huhtikuussa 2011.

7.3 Haastattelun toteutus

Jo hyvissä ajoin tein itselleni haastattelurungon, jonka kävin perusteellisesti läpi opinnäytetyötä ohjaavan opettajani Leena Bycklingin kanssa. Teimme runkoon tarvittavat muutokset, jonka jälkeen tein itse kysymyksiin vielä muutamia tarkentavia kysymyksiä. Ennen varsinaista haastattelua testasin haastattelurunkoa läheisten kanssa, miten se toimii ja ettei siinä ole johdattelevia kysymyksiä. Johdattelevien kysymysten käytöllä saadaan tulokseksi haluttu vastaus, mikä on epäeettistä (Kananen 2010, 57).

Ilmiön tulee liittyä haastatteluun valittuihin henkilöihin. Joskus haastateltavien valinta voi olla vaikeaa määritellä. (Kananen 2010, 54.) Omassa työssäni haastateltavien valinta kävi helposti, koska yksikkö valitsi itse haastatteluun tulevat henkilöt. Keräsin tutkimusaineiston haastatteleamalla neljää perheasiainyksikön työntekijää. Sovimme haastattelun ajankohdan sähköpostin välityksellä siten, että saimme ryhmähaastattelun onnistumaan. Yksi haastateltavista on niin uusi työntekijä yksikössä, ettei hän halunnut juurikaan ottaa osaa haastatteluun, mutta oli kuitenkin haastattelutilanteessa mukana. Sekä haastattelija että muut haastateltavat ottivat hänet haastattelun aikana huomioon varmistamalla myös hänen mielipiteensä.

Haastattelijalta vaaditaan hyvää valmistautumista, hyviä vuorovaikutustaitoja sekä kiinnostusta aiheeseen. Haastattelutilanteen tulee olla viihtyisä ja luonteva. Haastattelun päämäärän saavuttamiseksi sekä haastattelijan että haastateltavan/- ien tulee olla motivoituneita. Haastattelupaikan valintaan tulee kiinnittää huomiota, sillä paikan valinnalla voi olla merkitys haastattelun tuloksiin. Haastateltaville tuttu paikka toimii parhaiten ja paikan tulisi olla rauhallinen, jotta välttyttäisiin häiriötekijöiltä. (Kajaanin ammattikorkeakoulu.) Haastattelupaikkana toimi työntekijöiden oma työpaikka. Kokoonnuimme erään työntekijän työhuoneeseen. Haastattelutilanne ei ollut kovin rauhallinen alussa, koska kävi ilmi, ettei aikaa ollutkaan sovittua tuntia, vaan puoli tuntia. Mielestäni tilanne kuitenkin rauhoittui, kun haastattelu lähti liikkeelle.

Tallensin haastattelun nauhoituslaitteella. Ennen haastatteluun menoa harjoittelin itse nauhurin käyttöä puhumalla ja äänittämällä omaa puhettani, jotta osaan käyttää nauhuria itse haastattelutilanteessa. Aluksi työntekijät miettivät, miksi nauhoitan, mutta kerroituani

syyn siihen, he rentoutuivat itse haastatteluun. Digitaalinen nauhuri on paras tapa teemahaastattelun tallentamiseen, koska se tallentaa paitsi itse haastattelun, myös haastateltavien äänenpainon ja tauot, jotka voivat olla tärkeitä tutkittavan asian kannalta (Kananen 2010, 58). Kirjoitin paperille ainoastaan joitain hyvin tärkeitä asioita, jotka halusin nostaa esiin jo heti haastattelu vaiheessa. Työntekijöiden haastattelun lisäksi tarkoituksena oli vielä haastatella yksikön esimiestä erikseen yksilöhaastattelulla, jotta olisi saatu lisää syvyyttä vastauksiin, mutta en ehtinyt sitä enää tehdä.

7.4 Aineiston analysointi

Koko haastatteluaineisto kirjoitetaan tekstinkäsittelyohjelmalla. Tekstiin tulee haastattelukysymykset, vastaajat ja saatu aineisto. Tämän jälkeen tekstistä erotetaan erilaisia asiakokonaisuuksia. (Kananen 2010, 59–60.) Itse erotin nämä asiakokonaisuudet eri väreihin, jotta ne näkyvät mahdollisimman selvästi. Kananen (2010, 61) mukaan aineistosta pitää saada pois ylimääräinen tekstiaineisto, jotta aineisto saadaan tiivistettyä. Asiasegmenteille annetaan nimet ja teksti kutistetaan sanoihin. Sanat kertovat, mitä lause tai kappale pitää sisällään. Tiivistäminen tuo esiin kokonaisuuksia, joista aineisto koostuu. Lopuksi aineistosta tehdään tulkinta, millaisia asioita aineistosta nousee esille. Tutkijan on löydettävä tiivistetyn aineiston sanoma.

Sanatarkka litterointi edustaa tarkinta tasoa, jossa tallenteesta on kirjattu kaikki ylös (Kananen 2010, 59). Kirjoitin haastattelut sanatarkasti auki mahdollisimman nopeasti haastattelun jälkeen. Litteroituja sivuja tuli 6. Keräsin litteroidusta tekstistä oleelliset asiat, jotka ovat mielestäni tärkeitä tutkimuksen kannalta.

Luin litteroidun tekstin läpi ja jaoin tekstin 6 pääteemaan, jotka olivat varhainen puuttuminen lapsen näkökulmasta, lapsen aseman paraneminen, huoltoriitojen paheneminen, työntekijän persoona työvälineenä, koulutus työn tukena sekä yksikön sisäinen tiimityöskentely. Poimin jokaisen pääteeman alle suoria lainauksia litteroidusta tekstistä. Dokumentaatioissa on tärkeää esitellä haastateltavat ja heistä käytetyt koodit (Kananen 2010, 59). Käytän omassa työssäni työntekijöistä koodeja T1-T4.

7.5 Tutkimuksen eettisyys ja haasteet

Ammattietiikka pohtii työtä ja ammatillisuutta. Yhtenä kehittyneen ammatillisuuden tunnusmerkkinä pidetään valmiutta arvioida omaa työtä ja työkäytäntöjä. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2009.) Tässä tilanteessa haastetta toi se, että kyseessä oli täysin uusi yksikkö. Työntekijät ovat tehneet samaa työtä aiemminkin, mutta nyt uusi yksikkö on tuonut uutta koulutusta ja sopeutumista yksikköön ja sen tuomiin työtapoihin ja haasteisiin. Vaikeuksia aiheuttaa pohtia uuden yksikön toimintatapoja, koska työntekijöiden oma kehitystyökin on vielä niin kesken.

7.6 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä voidaan lisätä monilla erilaisilla asioilla, joista dokumentaatio on yksi tärkeimmistä. Tutkimuksen luotettavuuden pätevyyskriteereinä ovat myös luotettavuus (credibility), siirrettävyys (transferability), riippuvuus (dependability) ja vahvistettavuus (confirmability). (Kananen 2010, 69–70.) Pidin kirjaa kaikista opinnäytetyöhön liittyvistä asioista. Tein suunnittelutyön syksyllä 2010. Hyvä suunnitteluprosessi antaa luotettavuutta varsinaiseen työhön, koska siinä tulee jo mietittyä tarkasti sitä, miten haluaa työn toteuttaa.

Yksinkertaisin varmentaminen luotettavuuden suhteen on luettaa tutkimus ja sen tulkinta sillä, jota tutkimus koskee. Jos tämä voi vahvistaa tutkijan tulkinnan, tutkimus on luotettava tutkittavan kannalta. (Kananen 2010, 70.) Siirrettävyydellä laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistettävyyteen. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimustulosten pitävyyttä vastaavanlaisissa tapauksissa, mikä edellyttää tarkkaa kuvausta sekä tutkimusasetelmasta että tutkimuskohteesta, jotta tuloksia sovellettaessa voidaan päätellä tilanteen vastaavuus. (Kananen 2010, 70–71.)

8 PERHEASIAINYKSIKÖN UUSI TOIMINTAMALLI

8.1 Varhainen puuttuminen lapsen näkökulmasta

Varhainen puuttuminen ymmärretään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa toimimiseksi, avoimesti ja hyvässä yhteistyössä ongelmatilanteiden ehkäisemiseksi (Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos). Varhainen tuki ei tarkoita vain yhden ammattiryhmän erityisosaamista, vaan se koskettaa monipuolisesti monia lapsiperheiden kanssa työtä tekeviä (Lindqvist 2008).

Varhainen puuttuminen nousi ensimmäisen kysymyksen yhteydessä esiin, joka oli: ”Mitkä ovat toimintayksikön tavoitteet lapsiperheen yhteydessä?”. Vanhempien huoltoriitojen estäminen siten, että saadaan heidät tekemään hyviä sopimuksia lapselleen, koettiin nimenomaan varhaiseksi puuttumiseksi. Muuten kysymys koettiin melko hankalaksi, koska yksikkö on vielä niin uusi ja koska se vielä hakee toimintaansa.

[T4] Eiks niit mein tavoitteita oo siinä jossain strategiassa... se on se tähtikartta... (Kuva 1 s. 23)

Aula (2008) tuo muistiossaan 26.8.2008: ”Avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti” esiin, etteivät ihmiset usein tiedosta varsinkaan eron varhaisvaiheessa omaa avuntarvettaan. Palvelut eivät ole välttämättä tuttuja, eivätkä ne houkuttele muutenkaan. Yleensä apua haetaan tilanteessa, jossa ongelmat sekä aikuisten että lasten osalta ovat jo niin suuria, ettei niistä itse selvitä.

Varhaisen avun saanti takaa perheille sen, ettei tilanne pääse kärjistymään. Lindqvistin (2008) mukaan lapsen hyvinvointia suojaavia tekijöitä vahvistetaan varhaisella puuttumisella ja samalla heikennetään riskitekijöitä. Lapsen hyvinvointi saavutetaan tukemalla vanhemmuutta ja perhettä.

Voi olla myös niin, ettei perhe yksinkertaisesti jaksakaan tilanteessaan hakea ulkopuolista apua, mikä on selkeä riski koko perheen jaksamiselle ja selviämislle. Ajattelenkin, että

varhaisvaiheen auttajia löytyy jo neuvoloista, kouluista sekä päivähoidosta. Heillä tulee olla tietoa ja koulutusta kohdata eroperheitä, vanhempia ja lapsia sekä tunnistaa avun tarve.

8.2 Lapsen aseman parantuminen

Aula toteaa puheenvuorossaan 10.11.2010: ” Lapsen paras etusijalle eropalveluissa”, että lapset eivät pidä eroista, mutta heillä ei ole mahdollisuuksia niitä estääkään. Aikuisten, jotka tekevät päätöksiä, tulee olla selvillä lasten kokemuksista ja näkökulmista. Lapsella tulee olla mahdollisuus ja oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi, kun päätetään asioista, jotka koskevat myös lasta. On suuri haaste, mutta voi olla myös suuri mahdollisuus avata aikuisille lapsen näkökulmaa koskien eroa. (Aula 2010b.) Lapsella tulee olla tietty työntekijä, joka tuo esiin lapsen äänen.

[T3] ... psykologi, joka on erikoistunut lapsiin, niin kuulee lasta ja pystyttäs tuomaan niitä ongelmia esille ja vanhemmille nähtäville

Kolmannen kysymyksen yhteydessä; ”Miten lapsen tarpeiden huomioiminen, osallisuus ja selviäminen ovat parantuneet/parantumassa uuden toimintayksikön myötä?” nousi esiin se, että tänä päivänä lapsia kuullaan enemmän iästä riippumatta.

[T2] ... mielipide selvitetään iästä riippumatta vähän tilanteesta, vähän lapsesta riippuen

Ennen kuultiin vanhempia ja heidän tilannettaan ja lapset tulivat taustalla.

[T2] ... mie olin sillo aluesossuna tuolla ja ohjaajana... siihe aikaa ku lastenvalvojat tai sossut teki sopimuksia, vanhempien kanssa vahvasti sopimuksia... lasta ei tavattu. Tänä päivänä myö tavataan aika paljon lapsia iästä riippumatta

Tämän kysymyksen kohdalla mietittiin myös vaihteita, jolloin lapsen etu ei ollut ensisijainen kriteeri, vaan se, kumpi vanhemmista on enemmän syyllinen. Tämä herätti työntekijöissä vieläkin närkästystä, kuinka näillä perusteilla on ennen aikoinaan voitu päättää lapsen

huollosta ja asumismuodosta. Asiat myös puitiin useimmiten käräjillä.

[T3] 1980-luvun lopulla se laki muuttu, että ei tarvii enää syyllistä etsiä ja silloha lapsi määrättiin, se oli aina käräjillä ja lapset taettiin määrätä sille, joka ei pettänyt

Mietittiin myös sitä, kuinka paljon tarvitaan aikaa muuttaa käsityksiä nimenomaan siitä, ettei nykyään erojen selvittelyn yhteydessä pyritä etsimään syyllisiä, vaan kaikkia osapuolia tyydyttävä, erityisesti lapsen etua ajava ratkaisu.

[T3] ... täs on menny semmonen kaksikymmentä vuotta, et ihmiset rupee pikku hiljaa tiedostamaa, et tänne ei tarvii tulla syytettynä

[T3] ... ei käy niiku vuodessa, vaan siin menee oikeesti aikaa, et myö ollaa yhtä tärkeitä nii isät ko äiditkii, lapselle siis

Vielä tänä päivänäkin on vallalla ajatus, että eron yhteydessä lapset menevät automaattisesti äidille, mikä ei pidä paikkaansa. Isilläkin on oikeuksia, joita he vähitellen enenevässä määrin alkavat tiedostaa. Tässä on ollut työntekijöiden mukaan suurena apuna tietokoneet, joista on helppo etsiä tietoa kuin tietoa. Tämän päivän isät ovat nettiyhteiskunnan kasvatteja, ja he osaavat hakea oikeuksiaan netin välityksellä.

[T1] ... vieläkii tänä päivänä kuulee hirveen monta kertaa semmosen lauseen, esimerkiks sillo ku pariskunta eroo, et tota automaattisestihan ne (lapset) menee äidille, eikä se pie enää paikkaansa

[T2] ... isät tulee vähä niiko syytettynä... hattu kourassa

[T1] ... ne tutkii netistä aika paljon... mut isät on tullu tietosemmaksi siitä, et kyl mekii osataa ja meillä on oikeuksia

Kysymyksen yhteydessä tuli myös esiin erilaisia yhteistyötahoja, joiden kanssa voidaan selvittää lapsen etua ja mukana oloa myös häntä itseään koskevassa päätöksen teossa. Nämä on koettu oikein hyvinä. Perhetyöntekijä on tullut uutena auttavana tahona ja se koetaan hyväksi.

[T2] ... meilhän on käytettävissä Kotonen, missä vanhemmuutta voidaan arvioida. Ja sit meil on psykologin palvelut. Psykologi tapaa vanhempia sekä lapsia

[T2] Ja sit yks uus, mikä meil on, ni meil on perhetyöntekijä.

[T1] Se (perhetyöntekijä) on aika hyvä lisäys

Lapsen oireillessa vanhempien eron takia on toimittava nopeasti, koska lapsen elämässä lyhytkin viive on liian pitkä. Lapsi saattaa eroprosessissa muuttua eloisasta hiljaiseksi, vetäytyväksi lapseksi, nähdä painajaisia tai muuttua aggressiiviseksi tai itsetuhoiseksi. Lapsi kuvittelee, että hän on aiheuttanut tilanteen eikä voi ymmärtää, että hänelle rakkaat ihmiset eivät enää rakastakaan toisiaan. Monesti vanhemmat kuvittelevat, että lapsi pärjää, koska ei ole juurikaan reagoinut eroon. Vanha luulo, ettei lapset ymmärrä tai käsitä asiaa tai eiväthän lapset ole edes huomanneet vanhempien kiristyneitä välejä, on tänä päivänä havaittu vääräksi.

8.3 Huoltoriitojen paheneminen

Huoltoriidat voivat vaikeuttaa vanhempien myöhempääkin yhteistyötä, eikä sille välttämättä ole enää mahdollisuuksia. Huoltoriidat voivat kestää vuosia, ja lopputulosta on vaikea ennustaa. Lasta, joka on täyttänyt 12 vuotta, kuullaan aina. Tämänikäinen lapsi ei kuitenkaan itse päättä asumisestaan. Vanhemmat tekevät päätöksen, ja jos vanhemmat eivät pääse asiassa sopuun, tuomioistuin ratkaisee asian lapsen edun mukaisesti. (Kiiänmaa 2011e.) Monesti tässä vaiheessa mikäli perheen sisällä ei ole aiemminkaan käsitelty perheen ongelmia, asiat kärjistyvät. Vanhempien välinen yhteistyö punnitaan perheen ongelmassa.

Myös tämä teema nousi kolmannen kysymyksen yhteydessä; ”Miten lapsen tarpeiden huomioiminen, osallisuus ja selviäminen ovat parantuneet/parantumassa uuden toimintayksikön myötä?”. Työntekijät kokevat, että ennen vanhemmat tulivat sopimaan asioista ja heistä ei sen koommin kuultu. Asiat saatiin selvitettyä hyvässä yhteishengessä, myös lapsen asiat saatiin järjestettyä.

[T1] Silloin aikoinaan, kun vielä esimerkiksi vanhemmat tuli toimistoon tekemään sopimuksen, niin niistä niin kuin aika paljon oli semmoisia ihan tämmöisiä läpihuuto juttuja

[T1] ... ne sopi siitä, onko huolto yhteinen vai yksin toisella, missä lapsia asuu ja miten tapaamiset järkätään... määritettiin elatusapu ja niistä ei suuresta osasta ei kuultu yhtään mitään sen jälkeen

Nykyään huoltoriidat ovat työssä paljon esillä, ja ne ovat pahentuneet vuosien varrella. Pahinta on, jos lapset elävät vanhempien riitojen keskellä ja joutuvat näkemään ja kuulemaan asioita, jotka eivät kuulu lapsen elämään. Lapsen kehitystaso ratkaisee sen, miten lapsi asian ymmärtää. Jo pieni poikkeama vanhemman käytöksessä aiheuttaa lapsessa huolestumista ja hämmennystä. Kiiänmaan (2011e) mukaan varmaa on, että lapsi vaurioituu vanhempien kiistoista ja näin ollen kaikki osapuolet häviävät.

[T1] Et nää huoltoriidat on niin kuin pahentuneet ja pahentuneet vuosi vuodelta

[T2] ... on ne (huoltoriidat) valtavasti lisääntyneet

[T2] ... mie en muista, et siihe aikaa sossut ois huokaillu huoltoriitojen kanssa

Vaikeassa elämäntilanteessa vanhempien on vaikea asettua lapsen elämään ja nähdä, että lapsi kärsii kuten vanhemmatkin ja tarvitsee vanhemman apua ja tukea asian käsittelyssä. Vanhempien mielestä lapsen ajatukset ja tunteet voivat olla hankalia käsitellä, koska omat ajatuksetkin ovat sekaisin ongelmista. Vanhempien mahdollinen oma kokemus avioero-perheen lapsena voi vaikuttaa asioiden kulkuun. Vanhemmalla saattaa olla kokemus hylkäämisestä lapsena, ja nämä kipeät muistot voivat nousta esiin. Tällaiset asiat olisi erittäin tärkeää purkaa, varsinkin, jos myös vanhempi on kokenut omassa perheessään huoltoriidat, jotta ne eivät siirtyisi sukupolvelta toiselle.

8.4 Työntekijän persoona työvälineenä

Työturvallisuuskeskuksen mukaan ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja vaativassa työssä

kuormittuu työntekijän tärkein työkalu, hänen oma persoonansa. Tämän takia työnohjaus on erittäin tärkeää ihmissuhdetyötä tekeville. Sosiaalityössä pääpaino on ihmisen kohtaamisessa. Ihmisen hyvä ja läsnä oleva kohtaaminen voi edesauttaa asian selvittelyä ja edistymistä huomattavasti. Erilaiset persoonat ja temperamentit ovat rikkaus sekä työyhteisölle että asiakkaille.

Tämä teema nousi esiin toisen kysymyksen yhteydessä: ”Millaisia uusia valmiuksia ja työvälineitä olette saaneet koulutuksesta?”. Työntekijät kokivat, että oma persoona on kaikista tärkein työkalu tehtäessä ihmissuhdetyötä.

[T1] ... kyllä sit tää työkalu, mikä meillä on, niin kyllä se on se työntekijän persoona ja taito niiku yrittää sovitella sitä parhaalla mahdollisella tavalla...

[T3] ... mitä sie sanoit, et persoonalla tehdään, ni siinko ihminen on tunnekriisissä ja sekasin ja vaik siin sanos ihan mitä tahansa asiaa, mut se et jos se ei persoona tasolla kosketa...

Työntekijöiden erilaiset persoonat jo omassa yksikössäkin nähdään todella isona rikkautena, ja erilaisia persoonia omaavien työntekijöiden avulla voidaan tehdä hyvää yhteistyötä.

[T3] ... hyvä esimerkki, mitä myö tehtii yhdessä. Tietoo siul on rutkasti enemmän ku miulla, mut sit ko siin on vähä erilaiset persoonat... saadaan jotekii sit kuitekii se syntymää se diili

Myös asiakkaita varten on hyvä olla erilaisia persoonia; jotkut persoonat tulevat paremmin toisen kanssa toimeen.

[T3] Myö palvellaan erilaisia persoonia... myös tehää tiimityönä, yhteistyönä ja katotaa vähä et kuka vois täs tilanteessa olla hyvä

Työntekijä tekee työtä omalla persoonalla ja persoonallisella tavalla noudattaen lakeja ja säädöksiä. Ahdistunut ihminen lukee työntekijää samalla, kun kertoo perhettä kohdanneesta erosta, ja siksi onkin tärkeää muistaa, että sanaton viestintä kertoo

asiakkaalle paljon työntekijän suhtautumisesta asiaan. Työntekijän on oltava puolueeton, molempia vanhempia kunnioittava ja molempien vanhempien tarpeet huomioon ottava, mutta samalla on muistettava, että lapsen asema erossa on tärkeintä, mikä tulee tehdä vanhemmille selväksi.

Työntekijän on muistettava, että vanhemmat ovat erotilanteessa kielteisten tunteiden vallassa ja saattavat tapaamisessa olla ilkeitä toisilleen tai työntekijälle. Tapaaminen saattaa olla ainoa kerta, jolloin vanhemmat saadaan yhteisen pöydän ääreen pohtimaan perheenasioita, ja siksi tunteet voivat vaihdella laidasta laitaan. Työntekijän olemuksen pitääkin viestittää, että asioista pitää ja on hyvä keskustella, jotta tilanne saadaan laukeamaan johonkin suuntaan. Keskustelutilanteen pitää olla turvallinen, rauhallinen, kiireetön ja lapsen sekä vanhempien parhaaseen pyrkivä. Kipeiden asioiden käsittely ei ole kenellekään helppoa, ja tilanteen sujuminen riippuu siitä kuinka kauan erotilanne on kestänyt ja kuinka pahaksi se on päässyt kehittymään.

8.5 Koulutus työn tukena

Työntekijät tarvitsevat tänä päivänä parisuhdeongelmiin liittyvää koulutusta, joka antaa valmiudet kohdata, käsitellä ja neuvoa näissä ongelmassa. Lisäksi pitäisi saada eri kulttuureihin liittyvää koulutusta, koska maamme kansainvälistyy ja koska eri kulttuureissa on erilaisia tapoja mistä olisi hyvä saada tietoa.

Hain vastauksia uuden yksikön uusista työtavoista toisella kysymyksellä: ” Millaisia uusia valmiuksia ja työvälineitä olette saaneet koulutuksista?”. Työntekijät ovat olleet todella tyytyväisiä uuden yksikön saamiin koulutuksiin. Koulutusta on saatu paljon, ja siitä on saatu apua työskentelyyn.

[T3] *Sitä ainakin on ollut riittävästi*

Koulutuksesta saatu tieto on koskettanut vanhempien ja lasten kohtaamista sekä isien mukaan ottamista erotyöskentelyyn.

[T2] ... varmaa niiku sitä vanhempien kohtaamista, lapsen kohtaamista

[T2] ... käytii se isät pois paitsiosta koulutus

8.6 Yksikön sisäinen tiimityöskentely

Neljäs kysymys ”Kertokaa uuden toimintayksikkönne hyvät ja huonot puolet työntekijän näkökulmasta” toi esiin, että uusi toimintayksikkö antaa mahdollisuuden toimia tiiviinä ja vahvana yksikkönä. Yksikön työ antaa hyvän mahdollisuuden keskittyä juuri tähän nimenomaiseen työhön.

[T2] ... myö toimitaa tiiminä ja tehhh tätä yhtä työtä

Työkaverin tuki ja konsultointimahdollisuus on rikkaus. Yksikössä työskennellään hyvin lähekkäin, joten vaikka kesken asiakastapaamisen voi konsultoida työkaveria tarvittaessa.

[T2] ... ollaa täs fyysisesti lähellä kaikki ja tehhh samaa työtä... saahaa miun mielestä tukea toisiltamme

[T2] ... päästää päivittäin konsultoimaan toisiamme ja kysymää ja miettimää ja meil varmaa tuota aika pitkälti samanlaiset toimintatavat ja mielipiteet

[T1] ... tähän tarvitaan työparia tai jos tarvii konsultaatiota jossain asiassa vaikkapa ihan kesken asiakastapaamisen, ni voi suunnilleen juosta toisen huoneeseen ja sanoa... miten tää nyt menee tai miten tässä tulis toimia

[T1] ... must on niiku tukee siitä et me ollaan tiivis tiimi

Hyvänä nähdään myös se, että yksikköön on saatu aikaiseksi strategia, jonka myötä on tavoite työskentelylle.

[T1] ... *me ollaan tehty se strategia... on tavoite tälle toiminnalle... on tullu semmonen olo, et jes me tehdään tosi tärkeätä ja ennaltaehkäisevää huom! (painotus sanalla huom) lastensuojelutyötä*

Viime vuonna yksikkö on saanut näkyvyyttä eri tavalla kuin ennen ja se on antanut työntekijöille kokemuksen tärkeän työn tekemisestä; heidät huomataan uutena yksikkönä ja he saavat tekemälleen työlle arvoa.

[T3] ... *viime vuonnahan... sen oikei huomaa ja muutkin rupes oikeesti huomaamaan meitä*

[T3] ... *Esimies on oikeesti nostanu meitä esille*

Kiire on ollut vuosien 2008–2010 aikana työntekijöiden mielestä aivan valtava ja kaaosmainen. Sopeutumiseen on vaikuttanut myös organisaatiomuutos. Työntekijät ovat siirtyneet Lappeenrannan kaupungilta Eksoteen eli Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteisiin. Tämä on omalta osaltaan vaikuttanut sopeutumiseen kiireisessä aikataulussa.

[T1] ... *on ollut niin hirveesti, kun tuli eksote ja kaikki nää... muutoksia on ollut niin älytön määrä...*

9 POHDINTA

Tutkimukseni aihe oli todella haastava ja mielenkiintoinen. Otin tutkimukseeni kaksi näkökulmaa; lapsen näkökulman erosta selviämiseen ja työntekijän uuden toimintamallin uudessa yksikössä, jotka olivat vaikeita saada mahtumaan samaan työhön. Kuitenkin koen, että tutkimani näkökulmat ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa, koska yksikön sekä yksittäisen työntekijän toimintaperiaatteisiin ja tehtäviin kuuluu asiakkaan kohdalla huomata lapsi ja ottaa huomioon, miltä erotilanne lapsesta tuntuu sekä ohjata ja neuvoa vanhempia lapsen edun mukaisten huolto-, tapaamis- ja elatussopimusten laadinnassa.

Ilman paria tehtävä työ oli ehkä ennakoitua haastavampi, koska parin kanssa olisi voinut

pohtia monipuolisemmin erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja. Parin kanssa olisi myös ollut mahdollista jakaa työn osioita ja vastuuta. Yksin tehtäessä oli kuitenkin mahdollista päättää työn etenemisestä omassa tahdissa ja päättää itsenäisesti työssä käsiteltävistä asioista.

Tiedonkeruumenetelmänä koin ryhmähaastattelun olevan paras tapa saada tietoa uuden yksikön toimintatavoista ja muutoksista. Olin pyytänyt haastatteluaikaa, johon kaikilla työntekijöillä oli mahdollisuus osallistua samanaikaisesti. Mennessäni haastattelemaan tunnin aika oli kuitenkin supistunut puoleen tuntiin asiakas tapaamisten vuoksi. Tein joka tapauksessa haastattelun puolesta tunnissa. Haastattelua hankaloitti ajan lyhyys, koska lisäkysymyksille ei jäänyt riittävästi aikaa. Haastattelutilanteessa huomasin, että kaikki kysymyksetkään eivät aina auenneet haastateltaville, joten jouduin käyttämään myös aikaa kysymysten avaamiseen. Tilanteeseen varmasti vaikutti myös oma kokemattomuuteni haastattelijana, eli puolen tunnin aika ei siinäkään mielessä ollut riittävä. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut hyvä jättää haastattelu kokonaan tekemättä ja varata uusi tunnin mittainen aika. Olisi ollut toivottavaa, että työntekijät olisivat olleet yhteydessä minuun ja kertoneet, ettei haastattelu aika sovi heille ja varanneet itse uuden ajan.

Vastauksiin saattoi vaikuttaa ajan puute ja lisäkysymysten vähyyt. Viittä vaille valmistamista pitäessäni tuli vielä esiin, että voisin haastatella yksikön esimiestä, jotta saataisiin syvyyttä tutkimukseen. Kuitenkin kävi ilmi, että aikataulullisesti en pystynyt sitä toteuttamaan. Vastaukset olivat melko suppeita teoriaan nähden, mutta mielestäni ne vastasivat siihen. Työntekijöiden oma kehitystyö yksikön kohdalla loppui vasta helmikuussa 2010. Vastausten perusteella työntekijät kokivat, ettei työ ole juurikaan muuttunut uudessa yksikössä. Jäinkin vastausten perusteella pohtimaan, onko työntekijöiden oma muutosprosessi vielä niin kesken, etteivät he koe muutosta juurikaan tapahtuneen vai onko kyseessä tiedostamaton tai tiedostettu muutosvastarinta. Jos kyseessä on muutosvastarinta, se voi toimia jopa prosessin positiivisena kyseenalaistajana siten, ettei prosessi etene liian nopeasti tai väärään suuntaan. Mikäli muutosvastarinta muuttuu prosessin etenemisesteeksi, on hyvä käyttää työnohjausta tai ulkopuolista konsulttia. Omakohtaisena kokemuksena voin todeta, että muutosvastarinta kuuluu osaksi prosessia.

Mielestäni vähäisestä haastatteluajasta huolimatta vastauksista nousi todella tärkeitä asioita esiin ja sain siis molempiin tutkimuskysymyksiini vastauksia. Näiden asioiden esiin nouseminen ja auki purkaminen auttaa myös työntekijöitä näkemään, jäikö joitain tärkeitä asioita huomioimatta. Vastausten teemoina olivat varhainen puuttuminen lapsen näkökulmasta, lapsen aseman paraneminen, huoltoriitojen paheneminen, työntekijän persoona työväliseenä, koulutus työn tukena sekä yksikön sisäinen tiimityöskentely. Sosiaalityössä nimenomaan työntekijän persoona on osa työtä. Teoriaosuudessa toin myös esiin työntekijän persoonan työväliseenä, joka on niin tärkeä työväline, että siitä tulee pitää erittäin hyvää huolta. Koin hyvänä sen, kuinka työntekijät käyttävät ammatillisesti hyväkseen sitä, että he voivat vaihtaa työntekijää, jos asiakkaan kanssa työskentely ei toimi. Tämä toteutuu varmasti helposti jo sen osalta, että työntekijät näkevät vahvuutenaan yksikön sisäisen tiimityöskentelyn, joka auttaa jaksamaan työssä ja auttaa jakamaan työn tuomia haasteita.

Oli erittäin mielenkiintoista kerätä aineistoa teoriaa varten lapsen paremmasta selviämisestä erotilanteissa, ja oli hyvä huomata, että koko ajan enemmän ja enemmän nimenomaan lasten asemaan kiinnitetään huomiota. Mielestäni asioihin tulisi puuttua varhaisessa vaiheessa. Omassa työssäni toimin nuorten mielenterveystyöntekijänä yläkoulu ja lukioikäisten nuorten parissa, ja työni pohjalta voin sanoa, ettei vielääkään apua osata kohdentaa varhaiseen vaiheeseen. Kohtaan työssäni myös eroperheiden lapsia, jotka ovat kokeneet jäävänsä erotilanteessa huomiotta. Monesti tulee myös esiin se, että lapsen on pitänyt kannatella erotilanteessa vanhempia tai toista vanhempaa, jolloin hänen oma suruprosessinsa on jäänyt kesken. Lapset saattavat joutua aikuistumaan liian varhain ottaessaan liian paljon vastuuta perheen asioista ja jopa vanhemmista. Lapselle on ainutlaatuista ja vapauttavaa kuulla, että hänelläkin on oikeus eron tuomiin tunteisiin. Lapset ovat voineet monien vuosien ajan padota tunteitaan liittyen vanhempien eroon.

Työssäni nuorten ongelmat näkyvät muun muassa masennuksena, ahdistuksena, itsensä satuttamisena, esimerkiksi viiltelynä, sekä käytöshäiriöinä. Nuoret myös miettivät, olisivatko he voineet jotenkin estää vanhempien eron olemalla erilaisia lapsia, esimerkiksi kiltimpiä. Riitaiset erot ovat lapselle todella traumaattisia, mutta yhtä lailla on tullut esille, kuinka traumaattista lapselle on se, kun ero tulee yhtäkkiä eikä häntä ole asiasta millään tavalla varoitettu. Lapsella on ollut tunne, että kaikki on hyvin ja yhtäkkiä koti jakautuu kahtia eikä lapsella ole tietoa, miksi näin tapahtuu. Vaikeuksia aiheuttaa erityisesti se, kun

asutaan kahdessa eri kodissa, koska lapsi kantaa koko ajan huolta vanhemmasta, jonka luona ei juuri sillä hetkellä ole. Hän myös miettii, loukkaako toista vanhempaa, kun on toisen luona. Juuri näihin asioihin lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisten apua ymmärtääkseen, ettei ero ole koskaan riippuvainen lapsesta ja että hänellä on eronkin jälkeen oikeus molempiin vanhempiin. Lapsella tulee olla mahdollisuus keskustella tunteista, ajatuksista ja peloista turvallisen aikuisen kanssa turvallisessa ympäristössä. Lapsi on todella lojaali molempia vanhempia kohtaan, eikä tätä tulekaan viedä lapselta pois.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on palveluita aikuisille, mutta erotilanteissa tarvitaan myös suoraan lapsille kohdennettuja palveluja. Monikaan vanhempi ei jaksa oman suruprosessinsa takaa nähdä lapsen etua ja lapsen jaksamista tilanteessa. Omassa työssäni kohtaan nuoria, joiden kriisi on pitkittynyt siitä syystä, etteivät he ole uskaltaneet näyttää omaa pahaa oloaan. Lapsia pelottaa, jaksako vanhempi kantaa myös hänen surunsa. Ajattelenkin, että henkilöiden tai työyksiköiden, jotka toimivat varhaisessa vaiheessa perheiden parissa, kuten neuvolat, päivähoito ja koulut, pitäisi rohkeasti uskaltaa kysyä vanhemmilta perheen ja perheessä asuvien lasten asioita ja asemaa, koska nämä työntekijät yleensä saavat tietää perheessä ja lapsessa tapahtuvat muutokset. Tämän vuoksi näenkin, että nimenomaisesti näiden yksiköiden tulisi saada koulutusta eroperheiden kohtaamiseen sekä lapsen ja nuoren aseman ymmärtämiseen ja auttamiseen. Mitä varhemmin asioihin puututaan, sitä paremmat selviytymismahdollisuudet lapsella on. Monesti vanhemmat saattavat kokea, ettei lapsi reagoinut eroprosessiin mitenkään, vaan elämä jatkui lapsen kohdalla ennallaan. Tällöin olisi syytä ammattilaisen reagoida. Jokainen lapsi reagoi jollakin tavalla perheessä tapahtuviin muutoksiin. Jos lapsella ei sillä hetkellä ole tilaa tai mahdollisuutta näyttää tunteitaan, jossain vaiheessa hän ne tulee läpi käymään.

Koen, että opinnäytetyöni aikana myös itselleni selvisi, mitä kautta on mahdollista hakea konsultaatiota vaikeisiin erotilanteisiin. Perheasiainyksikkö on vielä kuitenkin melko näkymätön. Työni aikana puhuin paljon yksiköstä ja opinnäytetyöstäni ja jäi kuva, ettei yksikkö ja sen toiminta ole kovinkaan näkyvää ulkopuolelle. Mutta toisaalta yksikön vakiinnuttaessa toimintaansa se löydetään ehkä helpommin ja sitä osataan käyttää paremmin yhteistyötahona.

Jatkotutkimusaiheina voisi tutkia perheasiainyksikön tunnettavuutta Eksoten muun henkilökunnan keskuudessa. Toisena tutkimusaiheena näkisin perheasiainyksikön toimivuuden ja sen, kuinka hyvin se on pystynyt vastaamaan tarpeisiin. Kolmantena tutkimusaiheena olisi hyvä tutkia, kuinka henkilökunta on sisäistänyt ja sopeutunut uuteen yksikköön ja sen toimintaan.

Opinnäytetyötäni voi hyödyntää perheasiainyksikön lisäksi kaikki ne ammattihot, jotka ovat tavalla tai toisella tekemisissä eroperheiden kanssa. Mielestäni opinnäytetyö voi antaa paljon tietoa myös ihmisille, jotka eivät toimi ammattilaisina.

KUVIOT

Kuva 1. Perheasioiden yksikön esittelykuvio, s. 23

TAULUKOT

Taulukko 1. Avioeroja 25-64-vuotiailla/1000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa, s. 6

Taulukko 2. Sopimukset lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja asumisesta, % 0-17-vuotiaista s. 17

Taulukko 3. Elatustukea saaneet lapset, % 0-17-vuotiaista, s. 19

LÄHTEET

Aula, M. 2008. Muistio avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti 26.8.2008.
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite//view/1395415> (Luettu 5.5.2011)

Aula, M. 2010a. Julkaisut. Lapsen paras etusijalle eropalveluissa.
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?p_l_id=52437&folderId=101063&name=DLFE-12936.pdf (Luettu 2.5.2011)

Aula, M. 2010b. Lapsen paras etusijalle eropalveluissa. Puheenvuoro toisessa suomalaisessa erofoorumissa 10.11.2010.
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/puheet/puhe/view/1544774> (Luettu 5.5.2011)

Aula, M. 2011a. Lapsiasiavaltuutettu - Lapsen ihmissuhteille parempi tuki erotilanteissa ja lastensuojelussa. Tiedote 5.2.2011
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/view/1558105> (Luettu 7.4.2011)

Aula, M. 2011b. Lapsiasiavaltuutettu - Lapsen oikeudet.
http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet;jsessionid=3305f0b63d6187da2849f700cd86
(Luettu 14.4.2011)

Avomaa, P. 2008. Eroajan ABC. Hämeenlinna: Minerva Kustannus Oy

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Perhepalvelut.
<http://www.eksote.fi/Kiinteasivu.asp?KiinteasivuID=396&NakymaID=11> (Luettu 25.11.2010)

Henttonen, I. 2010. Vanhempien ero lapsen näkökulmasta. Saimaan ammattikorkeakoulu. Luento. Sosiaali- ja terveysala

Kajaanin ammattikorkeakoulu. Kajaanin AMK – Opinnäytetyö – Tukimateriaali.
<http://193.167.122.14/Opari/ontTukiKeruuHaastattelu.aspx> (Luettu 13.9.2011)

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampere: Tampere University Press

Kela. Elatustuet huhtikuusta alkaen Kelasta.

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/270309100701PM?OpenDocument&year=2009> (Luettu 25.4.2011)

Kiianmaa, K. 2008. Hyvä ero, uusi elämä. Porvoo: Multikustannus Oy

Kiianmaa, K. 2011a - Onnellisten suhteiden puolesta. Selviytyvätkö lapset?

<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/lapsi-ja-ero/selviytyv%C3%A4tk%C3%B6-lapset> (Luettu 18.4.2011)

Kiianmaa, K. 2011b – Onnellisten suhteiden puolesta. Asuminen.

<http://www.eroperhe.net/?core=asuminen> (Luettu 19.4.2011)

Kiianmaa, K. 2011c – Onnellisten suhteiden puolesta. Huolto.

<http://www.eroperhe.net/?core=huolto> (Luettu 25.4.2011)

Kiianmaa, K. 2011d – Onnellisten suhteiden puolesta. Elatus.

<http://www.eroperhe.net/?core=elatus> (Luettu 25.4.2011)

Kiianmaa, K. 2011e – Onnellisten suhteiden puolesta. Huoltoriita.

<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/eroamassa/huoltoriita> (Luettu 1.5.2011)

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750704> (Luettu 18.4.2011)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> (Luettu 18.4.2011)

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272#a272-2005> (Luettu 17.4.2011)

Lindqvist, U. 2008. Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, oppaita ja työkirjoja 2008:7.

<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/f40baf004a176e1293d9fb3d8d1d4668/VarhTukiNETTI.pdf?MOD=AJPERES> (Luettu 4.5.2011)

Makkonen, M. 2005. Avio- ja avoero pähkinänkuoressa. Käytännön tietoa avio- tai avoeroa suunnitteleville. Keuruu. Art House.

Neuvokeskus a. Eroneuvo-kehittämishanke – Neuvokeskus.

http://www.neuvokeskus.fi/neuvokeskus/tietoa_ammattilaisille_medialle/neuvokeskuksen_kehittamistyo (Luettu 7.4.2011)

Neuvokeskus b. Huoltoriidoista miljoonien eurojen kustannukset vuosittain – Neuvokeskus.

http://www.lskl.fi/neuvokeskus/ajankohtaista/huoltoriidoista_miljoonien_eurojen_kustannukset_vuosittain.html (Luettu 7.4.2011)

Neuvokeskus c. Eroretki.

<http://www.eroretki.fi/> (Luettu 7.4.2011)

Niemelä, S. & Kääriäinen A. 2008a. Millan äiti ja isä eroavat – miten auttaa lasta vanhempien erotessa. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/lapsen_ero/suojaavat_tekijat/mika-suojaa-lastaa/ (Luettu 17.4.2011)

Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008b. Millan isä ja äiti eroavat – miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki. Hakapaino Oy

Oiva. Perhepalvelukeskus

<http://www.oivappk.fi/index.php?mid=262> (Luettu 11.4.2011)

Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen. 2.painos. Helsinki: Kirjapaja.

Rita A-L. 2010. Erosovittelu, kehittämistehtävä. ulla.huhtalo@socom.fi. 22.10.2010

Socom. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy.

http://socom.trans.neutech.fi/hankkeet/h_kehikko_kehittamiskohteet.html#Lapsen (Luettu 25.11.2010)

Sosiaaliportti. 2007. Sosiaalialan kehittämishanke. Lastenvalvojan asiakastiedot sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmässä – Isyyden selvittäminen, lapsen elatus sekä lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeusasiat.

<http://www.sosiaaliportti.fi/File/0d22d25e-c275-4ede-b792-b384cb43d350/Lastenvalvoja.pdf> (Luettu 11.4.2011)

SOTKANet. 2011a. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet – tulossivu. Avioeroja 25-64-vuotiailla / 1000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa.

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?regionCount=2&currentEvent=getData&sexCount=1&setId=p85c1a784c430d8ea5f10d4b3ac422497be9a0e3c1d166a&indCount=1&yearCount=6> (Luettu 10.9.2011)

SOTKANet. 2011b. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet – tulossivu. Sopimukset lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta, % 0-17-vuotiaista.

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?regionCount=2&currentEvent=getData&sexCount=1&setId=p85c1a784c430d8ea5f10d4b3ac422497be9a0e3c1d166a&indCount=2&yearCount=6> (Luettu 10.9.2011)

SOTKANet. 2011c. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet – tulossivu. Elatustukea saaneet lapset, % 0-17-vuotiaista.

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?regionCount=2&currentEvent=getData&sexCount=1&setId=p85c1a784c430d8ea5f10d4b3ac422497be9a0e3c1d166a&indCount=1&yearCount=6> (Luettu 10.9.2011)

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2009. Arki, arvot, elämä ja etiikka. 3.painos. Helsinki.

http://www.talentia.isintexas.com/edocs/julkaisut/eettinen_opas/ (Luettu 10.9.2011)

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Varhaisen puuttumisen hanke – Stakes.

<http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Varpu/index.htm> (Luettu 5.5.2011)

Tilastokeskus – Siviilisäädyn muutokset 2009

http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_tie_001_fi.html (Luettu 25.11.2010)

Työturvallisuuskeskus – Psykososiaalinen työkuormitus

http://www.tyoturva.fi/tyosuojelu_tyopaikalla/psykososiaalinen_tyokuormitus (Luettu 5.5.2011)

UNICEF Suomi. 2011. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?

<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus> (Luettu 5.5.2011)

Vesa, J. 2009. Näkökulmia vuoroasumiseen–haasteita, edellytyksiä ja mahdollisuuksia. Kasvatus- ja perheneuvonnan erikoistumiskoulutus 2008-2009. Oulun perheneuvola

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:K-AweFS-Gm0J:www.suomenkasper.fi/binary/file/-/id/3/fid/66/+n%C3%A4k%C3%B6kulmia+vuoroasumiseen&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi&source=www.google.fi> (Luettu 12.4.2011)

Väestöliitto. 2011a. Miten lapset reagoivat? – Väestöliitto.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/lapset_ero/miten_lapset_reagoivat/ (Luettu 12.4.11)

Väestöliitto. 2011b. Lapsia suojaavat tekijät – Väestöliitto.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/lapset_ero/suojaavat_tekijat/ (Luettu 17.4.2011)

Wallerstein, J., Lewis, J. & Blakeslee, S. 2007. Avioeron perintö. Eron lapset aikuisina. Therapeiasäätiö. Gummerus Kirjapaino Oy.